

LUNDS
UNIVERSITET

BESLUT

2016-03-03

Dnr V 2015/1995

1

Kulturdepartementet

Rektor

Yttrande över rapporten ”Översyn av regelverket om kulturföremål”

Lunds universitet har anmodats att lämna synpunkter på rubricerad remiss. Universitetet avger härmed följande synpunkter som utarbetats av universitetslektor Björn Magnusson Staaf vid institutionen för kulturvetenskaper, Humanistiska och teologiska fakulteterna.

Lunds universitet instämmer i behovet av översyn och uppdatering av regelverket om kulturföremål och bedömer i huvudsak förslagen som välmotiverade.

Översynen erbjuder samtidigt en möjlighet att problematisera frågan om utförelse regler, som har fler dimensioner än de rent juridiska eller administrativa. Inte minst innebär det en möjlighet att reflektera över varför och under vilka omständigheter reglerna en gång tillkommit och hur olika värdesystem ställs mot varandra.

1927 års utförelsebestämmelser vilade utöver på en nationalistisk argumentation också på en strävan att undvika en separation av immateriella kulturhistoriska värden från de fysiska objekten. Den nutida uppfattningen är däremot att ett objekts kulturhistoriska värde, mening eller betydelse inte är statiska, utan något som uppstår och kontinuerligt formuleras och omskapas i förhållande till ett subjekt. Ett kulturhistoriskt föremål kan alltså förflyttas från en ursprunglig kontext och bidra till och bli bärare av andra berättelser och historier i den nya kontexten.

Det täta sambandet mellan föremålet som fysiskt objekt och dess immateriella värde, en närhetsprincip av 1927 års snitt, kan dock fortfarande vara relevant, i förhållande dels till minoritetsgrupper, dels till visst material som kan definieras som recent. I det första fallet finns det skäl till att vara mycket försiktig då majoritetssamhället under långa tidsperioder använt materiell kultur som maktmedel i ett systematiskt förtryck. Därav följer att Lunds universitet anser att lagstiftning som berör minoriteter och materiell kultur måste vara mycket lyhörd gentemot dessa grupper och deras syn på kulturföremål som kan vara kopplade till dem. I det andra fallet kan det i stället handla om material som på grund av en ur historiskt perspektiv ringa ålder inte dokumenterats eller hunnit tillgängliggöras för forskning.

Lunds universitet är positiva till rapportens förslag att först och främst ta hänsyn till kvalitativa aspekter. Det är i det sammanhanget väsentligt att inte sätta likhetstecken mellan ett högt ekonomiskt värde och ett värdefullt kulturföremål. Det finns material, som t ex arkivalier, som inte har något marknadsvärde alls, men som har ett stort värde för forskningen och som i ett långsiktigt perspektiv kan vara betydligt värdefullare än

enstaka dyra föremål. Rapporten berör detta problem och andra viktiga aspekter, som proveniens och socialt sammanhang, dock kommer rapporten inte fram till någon tillfredsställande slutpunkt. Lunds universitet anser att detta komplex rimligen behöver utredas separat och i sammanhang med det nationella register som också förs fram som förslag. Lunds universitet understryker att ett sådant register bör tillskapas utifrån ett proaktivt arbete med inventering och i dialog med de intressenter som finns, inte som ett resultat av avslag i samband med de tillståndsprövningar för utförelse som görs. Det finns en uppenbar risk att tillstånd inte söks och att föremål förs ut som borde funnits med i ett register.

Utredningen aktualiserar också behovet av ett starkare skydd för kyrkliga inventarier, som ju varit föremål för stölder och utrikes försäljning under flera år. Lunds universitet biträder självfallet detta förslag.

Arkeologiska föremål är också utsatta för brott, både genom utförelse och genom den förstörelse som arkeologiska fyndplatser utsätts för vid plundring. Lunds universitet anser att det skulle behövas skärpta regler även för denna kategori, så att möjligheterna att ingripa vid misstanke om brott förbättras.

Däremot ifrågasätter Lunds universitet strykningen av bestämmelsen att tillståndsplikten inte gäller föremål ägda av staten. Problemet kan exemplifieras med arkeologiska föremål som kan behöva föras till ett utländskt laboratorium för provtagning, och att t ex föra en tand över Öresundsbron till ett laboratorium i Köpenhamn skulle kräva en omfattande administration. Motsvarande gäller andra typer av forskningssamarbeten eller utställningsverksamhet. Svenska statliga myndigheter bör anförtros kapaciteten att själva hantera sådana beslut som berör tillfällig utförelse av föremål.

Som Lunds universitet nämnt ovan bör lagstiftning avseende minoritetskulturer utarbetas i samarbete med de grupper som är berörda. När det gäller utförelse av samiska föremål finns ett intresse av att kunna samarbeta runt hela Nordkalotten, där nationsgränserna varit konstlade gränser i kulturellt avseende. Detta behöver beaktas särskilt så att samarbete inte väsentligt försvåras på grund av utförelsereglerna.

Vad som ovan sägs om ekonomiskt värde gör att Lunds universitet inte kan stödja en höjning av de ekonomiska gränserna, i varje fall inte för *Icke tryckt material, Arkiv av icke tryckt material, Vetenskapliga instrument, tekniska modeller och prototyper samt Samiska föremål*. Dessa kategorier är ofta av stor vikt som forskningsmaterial och/eller som manifestation av en minoritetskultur/ursprungsbefolkning.

Av liknande skäl anser Lunds universitet att åldersgränsen inte bör utökas för dessa kategorier, en 50-årsgräns är ett minimum. Dessa grupper ansluter direkt till Riksantikvarieämbetets kriterier ett (*har särskild betydelse för forskning och förmedling av kunskap*) och tre (*har eller har haft särskild betydelse som förebild eller symbol, som en del i en kulturhistorisk samling eller på grund av dess samhörighet med kulturhistoriskt viktig miljö, händelse eller person*).

Lunds universitet stöder förslaget om ursprungsneutralitet, alltså att åtskillnaden mellan "svenska" och "utländska" föremål tas bort, men inte den föreslagna, övergripande bestämmelsen om att Kulturmiljölagens utförelseregler avser föremål som varit i Sverige i 75 årsgränsen. Som ovan sagts bör tidsgränsen sättas till 50 år av de skäl som framgår ovan.

Lunds universitet anser det är utmärkt att göra myndighetsutövning rättssäker och transparent genom införande av bedömningskriterierna i kap 5 i Kulturmiljölagen. Universitetet anser att betydelsen för minoritetsgrupper bör förtydligas i kriterium tre.

Slutligen menar Lunds universitet att till kategorierna A15a och A15d bör föras objekt tillverkade av läder, skinn och päls.

Beslut

Beslut om att avge detta yttrande har fattats av undertecknad rektor i närvaro av stf förvaltningschef Cecilia Billgren efter föredragning av universitetslektor Björn Magnusson Staaf.

Torbjörn von Schantz

Björn Magnusson Staaf
(Institutionen för kulturvetenskaper)